

FN-forbundets Nyhedsbrev

Årgang 5, nr. 2
april 2010

Indhold i dette nummer:

NYT fra FN-forbundet	2
Udtalelser fra FN-forbundets repræsentantskab	4
Krigen i Afghanistan	6
Pligten til fredelig konfliktløsning	9
Advokat iscenesatte sit eget mord i Guatemala – landet, hvor retfærdighed er et ukendt begreb	13
Lidt om den kommende FN-by	17
BØGER anmeldt af Henrik Døcker	19

Deadline for stof til næste nummer af Nyhedsbrevet 16. maj 2010.

Udgivet af FN-forbundet, Store Kongensgade 36, 4.th., 1264 København K, www.una.dk,
e-mail: fnforbundet@una.dk, ISSN: 1901-645X
Redaktion: Anni Herfort Andersen, Henrik Døcker, Hanne Steinmeier og Jørgen Estrup
(ansvarshavende)

NYT fra FN-forbundet

Ny generalsekretær for FN-forbundet

Torleif Jonassen tiltræder som ny generalsekretær for FN-forbundet 1. maj. Gennem sit mangeårige engagement er Torleif et kendt navn i NGO-verdenen, og han har været aktiv i FN-forbundet i 19 år, de sidste seks år som næstformand. Gennem årene har Torleif deltaget i FN-forhandlinger, -topmøder og -generalforsamlinger, været FN-forbundets repræsentant i internationale netværk og medvirket til at udvikle danske paraplyorganisationer, bl.a. 92-gruppen og People's Climate Action.

Landsformand for FN-forbundet, Jørgen Estrup udtaler: "Med Torleif får vi en særdeles kompetent generalsekretær, der med sin store viden om og indsigt i internationale forhold generelt og specifikt i forhold til FN-spørgsmål som klimaproblemer, bæredygtig udvikling, FN-reformer m.v., vil bibringe FN-forbundet et kvalitativt løft. Hans erfaringer med internationalt civilsamarbejde vil kunne styrke FN-forbundets arbejde væsentligt. Torleif er en dygtig kommunikator, såvel på skrift som i tale, og de mange visioner, han har for FN-forbundet og dets medlemmer, er jeg sikker på, at han med sit organisatoriske talent vil kunne føre ud

i livet, nu han får mulighed for at arbejde fuldtids med sit interesseområde."

Torleif er BA scient. pol. og kommer fra en stilling som international konsulent i Folkehøjskolernes Forening. Han afløser den nuværende generalsekretær Anni Herfort Andersen, der har valgt at drosle arbejdsmæssigt ned, inden hun med udgangen af 2010 går på efterløn.

Spiludviklingsworkshops

I marts og april har vi afholdt to workshops om udvikling af læringsbrætspil til folkeskolens ældste klasser om FN og fødevareproblematikker. Vi afholder i alt fem spiludviklingsworkshops hen over foråret. I løbet de to første workshops har vi fået fastlagt et egentligt koncept for spillet og udarbejdet et sæt spilleregler. På de følgende workshops skal vi gennemteste spillet og udarbejde en masse spændende spilspørgsmål og såkaldte Actionkort, der på forskellige måder kan påvirke spillets gang. De næste workshops ligger onsdag den 28. april kl. 16.30-20, lørdag den 8. maj kl. 10-16 og onsdag den 19. maj kl. 16.30-20. Der er stadig enkelte pladser, hvis du ønsker at deltage i en disse workshops. Er du interesseret, så send en mail til: christine@una.dk

Fyraftensmøde

FN-forbundet inviterer til forårets tredje og sidste fyraftensmøde tirsdag den 4. maj kl. 17.00:

'Danmark og FN under den kolde krig og i dag' ved Kristine Midtgaard, ph.d. ved Institut for historie, Syddansk Universitet

Efter den kolde krig blev 1990erne set som fredsdividendens årti og 'aktiv internationalisme' var betegnelsen på dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Hermed blev FN faktiske rolle i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik under den kolde krig imidlertid overset.

Aktivismen blev sidenhen en omdiskuteret størrelse i den politiske debat. Skulle aktivismen ligge i FN eller i samarbejdet med NATO eller USA?

Efter 2001 er dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik nok især forbundet med deltagelse i krigene i Afghanistan og Irak. Men hvilken rolle har FN spillet i dansk udenrigspolitik i den periode?

Tilmelding senest dagen før til annemarie@una.dk

Udtalelser fra FN-forbundets repræsentantskab

FN-forbundets repræsentantskab, forsamlet til møde i København, lørdag den 17. april 2010, udtaler:

FN-forbundet hilser udkastet til den nye strategi *'Frihed fra fattigdom - Frihed til forandring 2.0'* for dansk udviklingspolitik velkommen.

Danmark er et land med en lang og stærk FN-tradition, og det er positivt, at FN og FN-pagtens værdier sammen med fattigdomsbekæmpelse - med 2015 Målene som rettesnor - fremhæves som noget af det første i den nye strategi, som grundstenene for den danske udviklingspolitik.

Fattigdomsbekæmpelsen *må* være grundlaget og målsætningen for udviklingsarbejdet - og det multilaterale samarbejde, rammen.

Det er positivt, at den nye strategi ser dansk udviklingspolitik og den multilaterale bistand i sammenhæng og som en *'aktiv del af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik'* med vægt på menneskerettighederne. Dermed bekræftes den danske tilslutning til *'retten til økonomisk, social, kulturel og politisk udvikling'* som en uomstøtelig menneskeret, vedtaget på Verdenskonferencen om Menneskerettigheder i Wien i 1993.

Vægten på 2015 Målene og sammenhængen mellem strategi og politik bør betyde, at der ikke fremover uden rime

lig grund skæres i de multilaterale bevillinger til FN-organisationer, således som det skete for UNICEF og UNFPA (FN's befolkningsfond) på sidste finanslov, hvor de to organisationer blev beskåret med omkring 25 millioner kroner - hver.

To organisationer, der om nogen må siges at have levet op til regeringens prioriteter, værdier og principper for dansk udviklingspolitik. Indadtil med reform af verdensorganisationen. Udadtil med arbejdet med uddannelse, sundhed og rettigheder for kvinder og børn.

Sidst, men ikke mindst, ønsker vi at påpege, at såfremt der skal være tale om en *'sammenhængende dansk politik for udvikling'*, så må asyl- og flygtningepolitikken gives samme prioritet som andre danske politikområder, der har grænseoverskridende virkning, og i overensstemmelse med dansk tradition må vores internationale aftaler og forpligtelser over for FN og dets organisationer overholdes.

Det kræver samtidig større gennemsigtighed i udarbejdelsen af lovgivningsinitiativer og opfølgning på konventionsforpligtelser.

FN må tage over i Afghanistan

Den seneste eskalering af konflikten i Afghanistan viser tydeligt, at den Afghanske befolknings drøm om en mere tryk hverdag, stadig lader vente på sig. Ikke desto mindre

forbereder den NATO-ledede internationale sikkerheds-assisterende styrke (ISAF,) der har været i landet siden 2001, sig gradvist på at forlade landet. En tendens der ses tydeligt på det stigende antal lande der har annonceret en dato for hjemsendelsen af deres styrker.

FN-forbundet støtter Afghanistans udvikling imod et samfund, der bygger på demokratiske principper, samt understøtter og håndhæver dets befolknings ret til udvikling. Denne udvikling forudsætter dog, at krig erstattes med øget sikkerhed og massiv bistand. Dette er en lang proces med en mellemregning med ikke-militære processer bestående af tillidsskabende foranstaltninger, konflikthåndtering, dialog og forhandlinger. Denne proces skal få grupperne til at nedlægge våbnene, og i hele denne proces skal FN have en hovedrolle.

Vi anbefaler derfor en gradvis nedtrapning af NATO's rolle i Afghanistan, suppleret med en styrket tilstedeværelse af FN. Især den civile indsats bør prioriteres, men på grund af den til stadighed usikre sikkerhedssituation i Af-

ghanistan, bør en mere markant FN-rolle også inkludere en fredsskabende/bevarende FN-styrke, med en bred landesammensætning, der giver styrken legitimitet i området og i relation til lokalbefolkningen.

Legitimiteten sikres bedst, hvis FN-styrken ikke består af tropper fra lande, der har deltaget i de hidtidige kampe i landet. En sådan udvikling vil medvirke til at øge den gensidige tillid blandt de mange parter, der er involveret i konflikten og skabe en mere neutral ramme omkring de fredsforhandlinger, der forventes at finde sted inden for den nærmeste fremtid.

På denne baggrund, henstiller vi til, at man igangsætter en udfasning af den danske militære tilstedeværelse i Afghanistan og i stedet optrapper udviklingsbistanden og støtter god regeringsførelse.

Ved udgangen af 2011, bør alle danske soldater derfor være trukket ud af landet, og der bør i stedet være skabt en fredsskabende/bevarende FN-styrke.

Krigen i Afghanistan

Af Jørn Boye Nielsen, bestyrelsesmedlem i FN-forbundet

Der har i nyere tid været tre forsøg på at 'sætte skik' på det uregerlige Afghanistan, der har en lang og dyb kulturel tradition – der har vist en stærk modstand mod udefra kommende magtthavere.

Storbritannien forsøgte ad tre omgange: i 1839-42, i 1878-80 og sidst i 1919 at kontrollere, pacificere og civilisere (med kristendommen som ideologi) Afghanistan. Det mislykkedes.

Sovjetunionen forsøgte i en ti år lang krig fra 1979 – 1989 at kontrollere, pacificere og civilisere (med socialismen som ideologi) Afghanistan. Det mislykkedes.

Senest har Vesten (USA og 43 allierede lande) forsøgt sig, også i en snart tiårig krig fra 2001, med at kontrollere, pacificere og civilisere (med det vestlige liberale demokrati og menneskerettighederne som ideologi) Afghanistan. Det er mislykket.

For mig er der ingen tvivl om at samtidshistorikerne, som er dem, der har størst indflydelse på historiens tolkning, vil drage ovenstående konklusion, når de skal skrive verdenshistorie.

Der er kun forhandlingsvejen i FN regi tilbage.

FN i Afghanistan

FN er via sin mission, United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA), talstærkt til stede i Afghanistan. Den har ca. 1000 ansatte, fordelt på 13 provinskontorer samt det store kontor i Kabul. Ca. 80 pct. af dem, der arbejder på de mange kontorer og med de mangeartede opgaver, FN har, er afghanere.

UNAMA blev oprettet i marts 2002 og er under FN's afdeling for fredsbevarende operationer. Den betydelige post som FN's generalsekretærs særlige ud-sending til Afghanistan har, indtil for nylig, været besat nordmanden Kai Eide.

UNAMA's opgave er at være rådgivende instans i opbygningen af landets demokratiske politiske system (herunder valg og valgs afholdelse); at være behjælpelig i fredsprocessen ved at stille sig til rådighed som mægler; at fremme menneskerettigheder samt udviklingsaktiviteter på så forskellige fronter som f.eks. undervisning, nødhjælp, alternativer til narkotikadyrkelse m.m.

FN og fredsprocessen i Afghanistan

De militære aktiviteter, der udføres af USA og ISAF (NATO's International Security Assistance Force), er legitimeret ved etårige resolutioner fra FN's sikkerhedsråd. Den seneste resolution 1917 blev vedtaget 22.3.2010 og løber et år, hvorefter den skal fornyes.

I den seneste resolution anerkender Sikkerhedsrådet, at der ikke er nogen enkel militær løsning på situationen i Afghanistan og gentager sin støtte til det afghanske folk i opbygningen af deres land. Resolutionen understreger også nødvendigheden af en transparent, troværdig og demokratisk proces op til parlamentsvalget senere i 2010. Med en lille hentydning til FN's utilfredshed med den store vægt på militære processer, nævnes det også, at Sikkerhedsrådet betoner nødvendigheden af en højere grad af samarbejde mellem UNAMA og ISAF.

Kai Eide som frontkæmper

Kai Eide, der var chef for UNAMA indtil slutningen af marts i år, er kendt for at tale i et direkte sprog. I sin afslutningstale sidste måned understregede han følgende om involveringen i Afghanistan:

- At de militære operationer mod oprørerne ikke tager en form, der hindrer bestræbelserne på at forhandle en fredelig løsning med oprørerne
- At 2010 vil blive det mest udfordrende år efter at Taliban blev løbet over

ende i 2001 – og et afgørende år for en mulig forhandlet fred for afghanerne

Afslutningsvis advarede Eide mod en umådeholden militarisering af situationen i Afghanistan med disse ord: "I believe the focus is too much on military side and too little on political and civilian, and our strategy has unfortunately been too much military-driven."

Personlige refleksioner om et punktum for krigen

En fredsplan for nedtrapning og afslutning af krigen kunne se sådan ud:

- Alle parterne i konflikten anerkender hinanden og mødes i en international konference: Karzai – regeringen; ISAF landene (heriblandt især USA, UK, Tyskland, Frankrig, Canada); Afghansk Taliban; Indien, Pakistan; Iran; Kina, Rusland, centralasiatiske nabolande og evt. andre.
- Våbenhvile eller moratorium for kampene i en vis periode indtil fredsaftale.
- På dagsordenen: Bilæggelse af den afghanske konflikt. Dette er naturligvis hovedpunktet, der også indeholder forslag til tilbagetrækning, national forsoning, Talibans reintegration m.m.
- Også på dagsordenen: En bilæggelse af konflikten om Kashmir mellem Indien og Pakistan tages op i en separat konference under FNs ledelse under hovedkonferencen eller senere.

- Og på dagsordenen: Der laves en struktur og organisation overvåget af FN med inspektører der garanterer at terrorisme aldrig nogensinde får lov at opstå på afghansk jord.
- Afghanistan støttes økonomisk af FN, FN's særorganisationer og det internationale samfund af nationalstater med en langsigtet plan, der indeholder forpligtende regler for bidrag.
- Afghanistans uafhængighed og territoriale integritet garanteres af en international traktat, der indeholder regler for assistance i tilfælde af angreb.

Relevante links

http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1917

Hvorfor er Kashmir konflikten vigtig og forbundet med Afghanistan: se her:

<http://riko.nu/2010/03/afghanistan-som-kamplads-for-stormagter/>

<http://www.nytimes.com/2010/03/05/world/asia/05afghan.html>

I et interview fra januar i år sagde Eide til den kendte Alljazeera journalist Riz Khan følgende: Hør her: <http://www.youtube.com/watch?v=qXc-GRHCn0g>

Eide er blevet interviewet af BBC om hans/FNs forhandlinger med Taliban. Hør her: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8575623.stm

Pligten til fredelig konfliktløsning

Refleksioner over værdien af magtanvendelsesforbuddet i lyset af stormagtspolitik og USA's ønske om at gøre op med "slynge-stater"

Af Henrik Døcker

Ideen til fredelig løsning af staternes konflikter har efterhånden over 100 år på bagen. Først omkring ti år efter 1. Verdenskrigs afslutning kom det til en egentlig traktat herom: *Briand-Kellogg-pagten* af 1928 – som har været et tilbagevendende tema i FN-forbundet og dens "forgængerforeninger". *FN-pagten* i sin art. 2, stk. 3 "strammede" på en måde pligten til at afstå fra krig eller, som det hedder i nutidig sprogbrug anvendelse af *militære magtmidler*. Dog: Ingen regel uden undtagelser, så art. 51 tillader militært selvforsvar, ligesom Sikkerhedsrådet efter artiklerne 39 og 42 er bemyndiget til at beordre iværksættelse af militære aktioner, hvis international fred og sikkerhed er truet.

FN-pagten, folkeretten og dansk retsopfattelse heraf

Internationale krige er blevet sjældne i de 65 år FN har eksisteret, om end de var svært truende så længe øst-vest-konflikten stod på. *Den atomare terrorbalance* holdt så at sige de daværende to stormagter i "skak og balance" (akkurat som den lovgivende, udøvende og

dømmende magt gør det inden for rets-staterne). Hvordan reagerede så alverdens borgere, når det kom til én af de sjældne internationale krige? Mange demonstrerede fx mod Iraks forsøg på at erobre Kuwait – USA sendte sine militærstyrker.

Da Danmark i 2003 gjorde fælles sag med en del andre stater og USA i angrebet på det diktatoriske Irak, besluttede borgere i flere lande, deriblandt Danmark, sig for at benytte "det juridiske værktøj", altså domstolene for at få prøvet, om folkeretten nu også var overholdt i det stykke. Felttoget kunne ikke på nogen måde standses, og mange hilste det da velkommen, at præsident *Saddam Hussein* blev styrtet. (Det hørte ikke til god tone at udtrykke tilfredshed med hans efterfølgende henrettelse som følge af dødsdom ved irakisk domstol). Men her var ikke tale om en overbevisende godtgjort trussel mod omliggende stater (de manglende masseødelæggelsesvåben).

Skiftende danske regeringer har ikke haft sympati med, at private borgere sådan "blandede sig" i storpolitikken, mere præcist udenrigspolitiske dispositioner. *Søgsmålskompetencen*, som det hedder i det juridiske formsprog, er stedse søgt begrænset for så vidt angår private borgere. Statsretlige eksperter har opereret med fine udtryk som *statens prærogativer*, dvs. statens eksklusive

rettigheder på dette område. Det kringledede forhold mellem *folkeretten*, der fastsætter/regulerer forholdet mellem staterne og dermed også fx Danmarks forpligtelser via-à-vis FN-pagten, og så *den interne ret*, er genstand for meget juristeri, hvor den almindelige menneskefornuft må melde pas.

Domstole bestemmer hvem der har retlig interesse i noget

Højesterets afgørelse nu i marts i den såkaldte grundlovssag, nemlig om Folketingets ret til at drage Danmark ind i Irak-felttoget i 2003, afspejler alt dette. De pågældende 25 danske borgere fandtes ikke at have *retlig interesse* i at rejse sagen, fordi der "ikke foreligger nogen konkret tvist", og fordi grundloven tillægger regeringen "den umiddelbare kompetence til at handle på rigets vegne" (§ 19). Udsendelse af danske styrker har ikke haft nogen "indgribende betydning for den danske befolkning i almindelighed", hed det således i dommen. Også Danmarks tilslutning til Maastricht-traktaten søgtes - i 1996 - prøvet ved domstolene, men uden held.

Desværre hører begrebet *retlig interesse* til de meget elastiske, som ikke er defineret i retsplejeloven. Det sigter i almindelighed til at den, som begærer at have en sådan interesse, skal *bruge* udfaldet af en retssag til *andre* søgsmål, fx for et opnå erstatning. Men det dækker nærmest bare begrebet 'væsentlig samfundsinteresse' - sådan efter rettens skøn. Højesteret ser i den aktuelle sag helt bort fra de nationale, politiske, fol-

keretlige aspekter som sådan og anlægger en snæver retsteknisk fortolkning. Det illustrerer for så vidt, at en ordinær domstol er dårlig skikket til at bedømme en sag af denne karakter. Af hvilken grund juridiske eksperter da også har opkastet det spørgsmål, om der ikke skulle være behov for at oprette en dansk *forfatningsdomstol*, sådan som man fx har det i Tyskland og Italien.

Bortset herfra - og sådan mere overordnet - er det vel forståeligt, at en regering og et parlament ikke ønsker, at enkeltpersoner kontinuerligt kan "komme efter" dem i vigtige internationalt-politiske sager. Men en retsstat er behæftet med hvad man kan kalde 'juridiske garantier'. Det hele havde muligvis set anderledes ud, hvis USA havde haft en realistisk plan for normaliseringen af samfundslivet efter Saddam og alt i alt havde haft mere held med sin såkaldte "demokratiseringsproces" for Irak. Eller hvis det havde vist sig, at Saddam rent faktisk skjulte masseødelæggelsesvåben!

Farlige diktatorer og atomtruslen

USA's kontinuerlige vagtsomhed over for og konfrontationer med hvad man kunne kalde *farlige diktatorer* er i dag koncentreret om Irans præsident *Mahmud Ahmadinejad* og hans tiltagende atomare styrke. Den indviklede præventions- og afskrækkelsesproces, som verdenssamfundet gerne i samdrægtighed skulle stresse ham med, er kommet ind i en ny fase efter at Rusland og Kina tilsyneladende nu er indstillet på flere sanktioner mod Iran i

håb om at det ikke med sin atomudvikling bliver en rigtig farlig aktør i verdenspolitikken. En resolution herom kan ventes i slutningen af april.

Lad os da lige i et kort indskud rekapitulere, at verden under Den Kolde Krig (ca. 1947 - ca. 1990) i hvert fald oplevede to voldsomme konfrontationer, som blev bilagt med fredelige midler, selv om krigen lurede lige om hjørnet: Belinblokaden 1948, da Sovjetunionen spærrede adgangsvejene til Vestberlin (og en luftbro i nær ved 11 måneder forsynede indbyggerne med livsfornødenheder) og Cuba-krisen 1962, da Sovjetunionen på Cuba havde opstillet raketbatterier, som frembød en alvorlig trussel mod USA (og som blev afværget ved præsident John F. Kennedys diplomati).

Nu véd vi fra det 20. århundredes blodige historie, at *nedrustning* og *ikke-intervention* ikke nødvendigvis er nogen garanti for freden - men det vakte dog en betydelig international opmærksomhed, at USA's præsident Barack Obama og hans russiske kollega Dmitrij Medvedev i begyndelsen af marts i Prag enedes om en anselig reduktion af deres atomsprænghoveder, nemlig med en tredjedel, som i løbet af en syvårig periode bringer deres respektive arsener ned til hver 1550. Helt farvel til atomvåbnene kan man altså ikke sige. Visse eksperter har i øvrigt opkastet den hypotese, at Irak måske ikke var gået til angreb på Iran i 1980, hvis dette land (altså Iran) dengang havde haft masseødelæggelsesvåben!

'Overskudslager' af plutonium

Et problem knyttet til atomnedrustningen er, at det ikke er så ligetil at komme af med eller få brugt alt det *plutonium*, som USA og Rusland har opmagasineret. Man kan godt omskabe det plutonium, som var bearbejdet til militært brug, til civil anvendelse, men det er en omstændelig affære. Amerikanerne kan 'ekspedere' det overskudsplutonium, 34 tons, som de nu råder over, i løbet af 15 år. Faktisk er der udsigt til at USA vil få problemer med sin lagerkapacitet. Nu skal den amerikansk-russiske aftale så bekræftes af USA's senat og Ruslands дума.

Mens USA og dets NATO-partnere er mere bekymrede over Ruslands meget større arsenal af taktiske atomvåben, så er russerne skræmte af amerikanernes lager af taktiske atomvåben. Imidlertid er det nok så vigtigt, at den internationale aftale til begrænsning af atomvåben, undertiden kaldet *anti-atomspreddningstraktaten*, i maj skal til én af sine fem-årige 'inspektioner'. De fem internationalt anerkendte atommagter USA, Rusland, Kina, Storbritannien og Frankrig, skal ifølge traktaten medvirke til atomnedrustning, men alle de øvrige stater har lovet ikke at anskaffe atomvåben og alene bruge atomkraften civilt. Samtidig med at man véd, at en del af dem alligevel har disse våben eller i stand til at fremstille dem. Ingen nævnt, ingen glemt.

Uanset hvor stor en fredsvæn, man nu måtte være, så er *pligten til fredelig konfliktløsning* næppe noget selv stærkt

brændende idealister har forestillet sig overholdt til punkt og prikke i staternes *indre forhold*. Skillelinjen mellem rene og skære oprørere eller terrorister eller religionsfanatikere på den ene side og nationale frihedskæmpere på den anden er ofte hårfin: Tænk fx på tjetjernerne og russerne, kurderne og tyrkerne, FARC-tilhængerne og den colombianske hær etc. etc. Her er ikke plads til finere fornemmelser, hvis en stats egne soldater angribes eller egne statsborgere bortføres. Med rette eller urette skrives der også barsk og voldeligt (læs ind imellem dødeligt) ind over for hvad der opfattes som "oprørere".

'Umiddelbar kompetence' spærrer for individers søgsmål

Men 'det internationale samfund', skal vi sige kvintessensen af demokratibevindte verdensborgere, erkender, at én eller flere stater i fællig har ret til at gribe til *militær magtanvendelse*, hvis en folkegruppe i et andet land står over for *folkedrab* eller påføres *forbrydelser mod menneskeheden*. NATO's *humanitære intervention* i Kosovo til beskyttelse af de albanske kosovarere mod serbernes dødelige overgreb er her det stærkeste eksempel, som endog indirekte fik den daværende FN-generalsekretærs blå stempel. Her var som bekendt tale om et militært angreb uden sanktion af Sikkerhedsrådet, dvs. et eksempel på en undtagelse fra FN-pagtens hovedregel.

Mange storpolitiske hensyn tjener til forklaring på hvorfor USA, Rusland eller andre større magter fx ikke har intervereret i Sudan til fordel for darfuernerne, i Zimbabwe til fordel for den undertrykte, totalt frihedsberøvede befolkning eller i Mellemamerika til fordel for totalt underprivilegerede indianer-samfund. Her er fredelige løsninger ingenlunde under opsejling. Strengt taget er det da heller ikke noget FN skal blande sig i - pagten forbyder allerede i art. 2, at verdensorganisationen blander sig i noget der "i det væsentlige hører under nationalstaternes jurisdiktion". Det er dog også en (juridisk) regel med *undtagelser*, jf. ovenfor.

Summa summarum: Det må kaldes beklageligt, når Danmarks højeste domstol fastslår, at borgere, der vil have en regeringsbeslutning om militær magtanvendelse efterprøvet, kan rende og hoppe. Men der er altså (som Højesteret ser det) tillagt regeringen *umiddelbar kompetence*, og det er dertil - som det hedder i dommen - ikke noget, der berører befolkningen i almindelighed. Individer kan godt - på menneskerettighedernes område - indstævne en stat (som fx for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og eventuelt opnå kompensation for et menneskeretsbrud), men gå i rette med udenrigspolitikken, nej!

Men man kan da håbe, at 'folk på tinge', altså politikerne, har lært noget. Og tænker sig bedre om en anden gang.

Advokat iscenesatte sit eget mord i Guatemala – landet, hvor retfærdighed er et ukendt begreb

Glimt af håb om sandhed og oprejsning for navnløse forbrydelser i retsafgørelser truffet uden for Guatemala

Af Henrik Døcker

FN-forbundets Nyhedsbrev bringer her ved et dementi: Advokat *Rodrigo Rosenberg* blev ikke sidste år myrdet af det pirlådne regime i sit hjemland Guatemala, således som vi (og med os medier verden over) antydede det i maj-udgaven 2009. Fordi Guatemala er forsynet med en særlig FN-kommission, CICIG mod Impunitet (straffrihed) blev lige netop mordet på Rosenberg – i modsætning til så mange andre – indgående efterforsket. Det har vist sig, at den fraskilte og nedtrykte Rosenberg selv lejede to drabsmænd og betalte dem 6000 \$ for at lade sig skyde ned, mens han cyklede hen ad en gade i Guatemala City.

Den 47-årige Rosenberg blev kendt i den ganske verden, fordi han havde indtalt et videobånd, hvori det hed, at Guatemalas præsident og folk i hans nærhed var ansvarlige, hvis han blev fundet død. Båndet var umiddelbart inden hans – som det viste sig – selv-iscenesatte død blevet overgivet til en journalist. Nu efter at 300 efterforskere fra 11 forskellige stater gennem møjsommelig kulegravning af 9500 sider

dokumenter, titusinder af telefonopringninger og 135 personlige samtaler har det altså vist sig, at Rosenberg stod bag det hele.

En præsident blev lettet

En spansk undersøgelsesdommer, Carlos Castresana, fastslog, at Rosenberg selv hyrede to fætre til sin tidligere hustru, brødrene José Ramon Valdes og Jose Estuardo Paiz til at arrangere mordet. De fandt så nogle passende lejemordere, deriblandt flere politifolk (ikke overraskende: De havde erfaring med at skyde uden at stille alt for mange spørgsmål). Rosenberg havde endog købt nogle mobiltelefoner, hvorigenem han sendte trusler mod sig selv. Brødrene skyndte sig imidlertid at forlade landet, mens 11 andre involverede siden hen blev fængslet.

Guatemalas præsident Alvaro Colom kunne så ånde lettet op – Rosenberg havde påstået, at præsidenten ønskede ham (advokaten) ombragt, fordi han (præsidenten) var ansvarlig for drabet på en fremtrædende guatemalansk forretningsmand og dennes datter, begge Rosenbergs klienter, fordi disse to havde afslået at deltage i korruptionshandlinger med tråde til præsidentpaladset. Men der var nogle biomstændigheder: Rosenberg, der var fraskilt to gange, havde været kæreste med forretningsmandens myrdede datter.

Den nævnte FN-kommission blev nedsat i 2006, bl.a. med det formål at efterforske politiske mord.

Dem er den mellemamerikanske republik ulykkeligvis rig på. Der var 6451 mord i Guatemala sidste år, ca. 17 om dagen, men kun i 230 sager er der bragt en gerningsmand til domfældelse. Dvs. at 96 pct. af drabene fortsat er uopklarede. Det siger sig selv, at et land med udbredt nød og elendighed avler megen kriminalitet. Når myndighederne så generelt ikke efterforsker, endsige opklarer forbrydelser, ligger lovløsheden lige for. Guatemala har iflg. UNDP (FN's Udviklingsprogram) én af de højeste drabsrater i verden: 47 pr. 100.000 indbyggere (2007).

Glimt af retfærdighed ved hjælp af Spanien

Mange fattige drenge indgår i bander, hvori medlemmerne 'hærdes' ved først at voldtage eller endog dræbe en pige. I disse miljøer er udviklet det uhyggelige begreb *femicide*, kvindedrab, dvs. drab på en kvinde alene fordi hun er kvinde: den stærkes ultimative voldsudøvelse på en, der er svagere, en forbrydelse i klasse med *folkedrab*, og et fænomen, der i stadig større grad optager internationale menneskeretsforkæmpere. Hertil kommer mange *kidnapninger*, som altså heller ikke efterforskes i noget nævneværdigt omfang. I 2009 var der 64 bortførelser af personer, 39 mennesker blev anholdt i denne forbindelse. Det har imidlertid vist sig, at en del tidligere politifolk er involveret i denne type forbrydelse. Det overrasker end-

videre, at et land som Guatemala med 13 mio. indbyggere kun råder over 20.000 politifolk. Til sammenligning har Danmark 11.000 betjente, hvilket svarer til 516 borgere pr. betjent. Virkningen af bistand fra Chile, som har deltaget i uddannelse af politifolk i Guatemala, har endnu ikke vist sig i målelige resultater.

Når der endelig graves grundigt i politiske drab her, skyldes det som regel udenlandske kræfter. Således også da det i november 2009 ved dom blev fastslået, at Guatemalas regering skal betale 3,2 mio. \$ i godtgørelse til de efterladte til 300 landsbyboere i Dos Erres i den nordligt beliggende region Peten. Derfra og til at få dømt gerningsmænd noget i retning af en retfærdig straf er som oftest så stort et spring, at man må kalde det et *kvantespring*. Det var *Den Interamerikanske Menneskerettighedsdomstol* med sæde i Costa Ricas hovedstad San José, der fastslog, at guatemalanske myndigheder aldrig ordentlig efterforskede den massakre i Dos Erres, der fandt sted i 1982, og hvorved de 200 landsbyboere blev dræbt.

Den guatemalanske regering blev samtidig pålagt at finde frem til de soldater, der deltog i nedskydningen i Dos Erres samt de officerer, som beordrede det. Seniorrådgiver for Guatemalas præsident Ruth del Valle, forsikrede bagefter, at dommen vil blive opfyldt. Landsbyboerne blev af det fremrykkende guatemalanske militær beskyldt for at sympatisere med oprørere. Et sædvanligt påskud for brutale ned-

skydninger under Guatemalas borgerkrig, der kom til at rase indtil 1996 og til i alt at kræve 240.000 menneskeliv, heraf hovedparten fattige maya-indianere.

Denne massakre er imidlertid blot én af mange, som gradvist drages frem af glemslen, bl.a. gennem en bemærkelsesværdig proces i Spaniens hovedstad Madrid. Her står bl.a. general Rios Montt, tidligere kortvarig præsident, og syv andre ledende officerer, tiltalt for folkedrab og totur. Sagen er rejst af den guatemalanske menneskeretsforkæmper og Nobel-fredsprismodtager, Rigoberta Menchú.

Balthasar Garzón på banen - men måske er han for dristig

I hundredevis af militære indberetninger dokumenterer hvordan patruljer af soldater rykkede ind i maya-landsbyer. Som i andre latinamerikanske diktaturer i 1970'erne og 80'erne udøvede militæret grov undertrykkelse, det var politikernes "forlængede arm" i Mellemamerika og i større lande, som Argentina, Uruguay, Chile, Brasilien, i jagten på og nedkæmpelsen af "kommunister" og "samfundsomstyrtere". I den såkaldte "Operation Sofia" i et område ved navn Ixil sendtes hundreder af soldater mod guerillaer, hvis samlede tal dog kun skønnedes at være 100.

Spanien har i en årrække hævdet såkaldt *international jurisdiktion* - dette at meget alvorlige forbrydelser med et politisk tilsnit og i stort omfang skal kunne retsforfølges over alt i verden uanset gerningsmandens nationalitet og gerningsstedets placering - og guatema-

lanske efterladte til ofre hilser med glæde, at den tidligere kolonimagt Spanien rækker dem en hjælpende hånd. Det er også fra Spanien, at den verdenskendte undersøgelsesdommer *Balthasar Garzón*, ham der forsøgte at få Chiles eksdiktator Augusto Pinochet dømt, kommer (Pinochet blev dog efter lang tilbageholdelse i London udleveret til Chile, hvor han døde et års tid efter).

Det skal tilføjes, at Garzón såmænd er en ganske omtvistet person i sit eget Spanien. Han er nemlig også begyndt at grave i ømtålelige spørgsmål fra sit fædrelands egen betændte fortid. Under Spaniens blodige borgerkrig 1936-39 forsvandt 114.000 personer uden spor. Det antages, at de blev dræbt af den senere militærdiktator Francisco Francos pro-monarkistiske styrker. Mere konservative kredse i landet anfører, at denne sag er fortid, der blev udstedt amnesti ved lov i 1977, og Garzón følger har overskredet sin kompetence som undersøgelsesdommer - noget der i værste fald kan udelukke ham fra hans erhverv i 20 år! Kort sagt: Endnu et eksempel på *retfærdighedens mange ansigter*.

P.S. Yderligere to begivenheder i de sidste par måneder har bekræftet, at Guatemala bestandig lever op til prædikatet at være et farligt sted at leve, hvor man ikke har meget at stole på. I marts blev landets øverste politichef for anden gang inden for mindre end ét år sat under tiltale for alvorlige forbrydelser. I august 2009 anklagedes Porfirio Péres Paniaga således for at have stjålet

større pengebeløb og narkotika, og nu er hans efterfølger Baltazar Gómez sammen med lederen af Guatemalas anti-narkotikaenhed Nelly Bonilla anholdt for deltagelse i narkotikahandel og for at have hindret opklaringen af en ildkamp i april sidste år, hvor fem politibetjente, der var i færd med at beslaglægge kokain, som skulle videresælges, blev dræbt. Anholdelsen af Gomez, understøttet af videooptagelser og i forbindelse med beslaglæggelse af illegale våben - skyldes ovennævnte CICIG, som oprindeligt kun skulle have fungeret i to år, men som nu er forlænget til 2011.

CICIG stod også bag afsløringen af mordplaner mod den kvindelige menneskeretsforkæmper Nineth Montenegro, som siden 1984 har været aktiv i organisationen Grupo de Apoyo Mutuo (GAM), som samler slægtninge til forsvundne guatemalanere. Hendes mand, fagforeningslederen Fernando Garcia er

én af dem. I alt 45.000 mennesker forsvandt under den blodige konflikt i landet fra 1960-96, hvor i alt 200.000 mennesker mistede livet. Montenegro har været medlem af Guatemalas parlament siden 1996 og har været en drivende kraft i kampen mod korrupsion.

Hun har bl.a. gjort sig bemærket ved at få aktindsigt i regeringsprogrammet MIFAPRO, som under præsidentens og præsidentfruens protektion skulle støtte landets fattigste familier (omkring 500.000); det har herunder vist sig, at 22.000 familier var opført to gange! Med den indsigt har regeringen tilbudt hende og hendes familie beskyttet udrejse af Guatemala. Men det har hun nægtet, ligesom hun har afslået at modtage den politibeskyttelse, som staten siden hen tilbød hende. Hun har ikke tillid til politiet, men foretrækker så at køre rundt i en skudsikker bil, udlånt af formanden for parlamentet.

Lidt om den kommende FN-by

Om mindre end tre år flytter seks FN-institutioner ind i deres nye domiciler i Frihavnskvarteret i København - bygget særligt til dem. Udviklingsminister Søren Pind fik forevist tegningerne til det under et besøg hos UNDP's nordiske kontor i marts. Byggeriet til alt i alt over én milliard. kr. omfatter 36.000 etagemeter og får en høj miljømæssig profil. Den såkaldte FN-by bliver samtidig startskuddet til byudviklingen af Marmormolen.

Det er organisationen By & Havn, der er udlejer af og bygherre for FN-karreen. Byggeriet placerer sig som såkaldt 'energiklasse 1-byggeri', hvilket betyder, at der i huset skal bruges under 50 kWh pr. m² pr. år. FN-byen er tegnet af arkitektfirmaet 3XN og bliver en del af det nybyggeri på Marmormolen, som også skal omfatte andet erhverv, boliger, park og to karakteristiske tårne forbundet af en cykel- og gangbro i 65 meters højde.

Tårnene og broen - også kaldet LM Project - er tegnet af den verdensberømte amerikanske arkitekt Steven Holl. De skal forbinde Langeliniespidsen med Marmormolen samt skabe en fysisk sammenhæng i området. Lokalplanen for området blev vedtaget i december 2009 og udover FN-byens allerede nævnte 28.000 etagemeter vil der blive opført 23.000 etagemeter erhvervsbyggeri, det såkaldte erhvervsbånd.

Der er også i lokalplanen gjort plads til 28.000 etagemeter boliger, et hotel på 25.000 etagemeter, en udvidelse af FN-byen på 17.000 etagemeter, samt de to tårne (LM Project) på i alt 58.000 etagemeter, som også er tiltænkt erhverv. Det store UNICEF-lager, der i dag ligger på Marmormolen, flytter i løbet af 2012 til Nordhavnen for at gøre plads til byudviklingen. Der bliver tale om et ni etager højt hus, alene betjent af robotter, meget avanceret og moderne. Noget lignende findes i dag i Danmark i Vejle og Fredericia.

Der er altså store planer for området, hvor etableringen af FN-byen er første skridt i byudviklingen. Det er de seks FN-organisationer, der allerede bor i Danmark - UNDP, UNFPA, WFP, WHO, UNOPS og UNICEF - der skal samles i den nye FN-by. WHO flytter således fra sit hidtidige domicil i Hellerup. FN-organisationerne ser frem til at samle sine danske aktiviteter i et fælles hus. De nye rammer antages at styrke FN-organisationernes fællesskab og FN's profil i Danmark.

Det blev i 2005 i en konsulentundersøgelse anslået, at værdien af FN-institutionernes tilstedeværelse her kunne beregnes til 250 mio.kr. ved disse køb her i Danmark, ved afholdelse af konferencer o.lign.

Det skaber omsætning at have så mange som ca. 800 FN-folk beskæftiget. Dette tal ventes i øvrigt at stige til ca.

1000 - og måske på lidt længere sigt til 1500. De høje sikkerhedskrav, der må stilles til FN-kontorerne, gør, at FN-byen bliver placeret på en ø for sig selv, som vil være lukket for offentligheden.

Københavnerne får dog adgang til resten af området, og ikke mindst spidsen af Marmormolen bliver et rekreativt areal med grønne oaser og direkte adgang til vandet.

BØGER anmeldt af Henrik Døcker

Der var danske vidner til folke- drabet på armenierne i 1915

Helle Schøler Kjær: *Danske vidner til det armenske folkemord 1915*, 152 sider, Forlaget Vandkunsten

Det armenske folkekræb nævnes efterhånden jævnligt i danske medier, men det er de færreste af os, der har læst en samlet fremstilling af det frygtelige drama, hvis omfang og karakter fremdeles drages i tvivl af Tyrkiet. Uden for dette land hersker der dog en almindelig enighed om, at det var det første *folkekræb* i det 20. århundrede. Journalist Helle Schøler Kjær har fortjenstfuldt gravet meget materiale frem om myrderierne og om indsatsen fra et par danske kvinder, som opholdt sig i Anatolien dengang for tæt ved 100 år siden. Både denne bog og nogle radioudsendelser er det benyttet til.

Karen Jeppe (1876-1935) og Maria Jacobsen (1882-1960) øvede som missionærer en formidabel indsats ved at pleje nogle af de syge og sårede ofre for de grusomme overgreb, som tusinder af armeniere blev udsat for. Det er ikke overdrevent, som forfatteren gør, at betegne dem som sande heltinder. De var begge kommet til henholdsvis Harput og Urfra i det Osmanniske Imperium en del år før nettet for alvor strammedes om armenierne. De blev der begge efter at tragedien var udspillet. Maria

Jakobsens efterladte dagbøger udgør et vigtigt kildemateriale – blandt mange andre vidnesbyrd fra udlændige på stedet dengang.

Dramaet som sådan skal ikke rekapituleres her – det er kompliceret og forfærdende. Men det er værd lige at gøre opmærksom på, at Tyrkiet i 1915 var gået ind i 1. Verdenskrig på tysk side og altså havde naboen Rusland som fjende. De kristne armeniere, der på grund af deres dygtighed og arbejdssomhed – akkurat som jøderne i Østeuropa – var udsat for misundelse af den osmanniske befolkning, frygtedes at udgøre en ”kristen femtekolonne”, som kunne tænkes at gå i ledtog med de ligeledes kristne (ortodokse) russere. Dette kan tjene som forklaring på de voldsomme forfølgelser, der sattes ind mod armenierne.

Men det er værd at opholde sig noget ved det anslåede antal ofre for, hvad man kunne kalde *de målrettede voldsaktioner mod den civile armenske befolkning*. Forfatteren bemærker klogeligen, at dette tal er usikkert. En søgning på internet, kan jeg tilføje, citerer striber af undersøgelser, som alle divergerer. Når det således ofte i aktuelle artikler angives, at 1,5 mio. omkom, tyder meget på, at dette tal er alt for højt. Det skal endog iflg. visse kilder overstige den samlede armenske befolkning i Osmannerriget før 1915. Officielle tyrkiske kilder opgiver antallet af omkomne armeniere til 800.000.

Deportationerne af armeniere til omliggende områder i Det Osmanniske Rige, herunder til Palæstina, var noget, der var forberedt i god tid, før de fandt sted. De barske omstændigheder, hvorunder de gennemførtes, kan rimeligt sammenlignes med dem, der ca. 25 år efter anvendtes mod jøderne af det nazistiske Tyskland og det mod folkeslag i Kaukasus af det kommunistiske Sovjetunionen – mange omkom undervejs. Det skal med, at osmannerne ikke havde fuld suverænitæt over hele deres vældige territorium, og at en del guvernører modsatte sig ordrer om forfølgelse, deportation mv. af armenierne, og at nogle af den grund blev afsat.

På baggrund af indberetninger fra flere vesteuropæiske diplomater og konsuler til deres regeringer var der i flere hovedstæder i Europa kendskab til armeniernes kranke skæbne. Efter pres fra Storbritannien nedsatte den tyrkiske sultan i Istanbul i 1918 og 1919 en række militærtribunaler for at få dømt de ansvarlige for myrderierne. Hovedmændene, herunder flere fra den såkaldte ungtyrkiske bevægelse, havde imidlertid da taget flugten. Mange tyrkere vidnede dog, og megen skyld blev placeret – alligevel blev kun omkring en snes idømt fængselsstraffe (fra 10 år til under ét år), mens 15 blev dødsdømt, idet dog kun tre af disse domme eksekveredes. Resten flygtede. Nogle af disse blev dog få år senere indhentet af skæbnen i form af snigmord, begået af armeniere.

Årene efter folkedrabt, indtil den for tyrkerne forsmædelige traktat i Sèvres i 1920 og videre frem til traktaten i *Lausanne* i 1923, var mildt sagt tumultuariske. Landet havde – som Helle Schøler Kjær udmærket beskriver – to regeringer: Den svage sultan i Istanbul, der i en periode var i Ungtyrkernes vold, og den nye Nationalistiske Bevægelse (delvis baseret på en del "afhoppede" Ungtyrkere) i Ankara. Groft sagt kan man vel sige, at militærtribunalerne svækkedes i takt med at krigshelten, general Mustafa Kemal (senere Atatyrk) fik organiseret sin politisk-militære bevægelse, som til sidst bandede vej for den tyrkiske republik i 1923, og hvis første præsident han blev.

Den glimrende bog med mange enkeltheder og forklaringer må anbefales alle med interesse for armenierne og veneration for to mageløst uegennyttige danske missionærer, der på det nærmeste optrådte som frelsende engle.

Husk: Der eksisterer ikke ét afghansk folk

Fredrik Barth: *Afganistan og Taleban*, 111 sider, Forlaget Hovedland

Den nu 81-årige norske antropolog Fredrik Barth har boet i de uvejsomme afghanske bjerge og lært sig som ung det sprog, Afghanistans største folkegruppe *pashtunerne* taler. Han skulle derfor have særlige forudsætninger for at kaste lys over de tanker, afghanerne gør sig, og hvad der i virkeligheden rø-

rer sig hos disse bjergfolk. Så meget som der i de senere år, såvel i bøger som artikler, er skrevet om de mildest talt 'uregerlige' afghanere, hvad enten de nu er tadsjiker, pashtuner, usbeker, turkmener eller andet - er det dog svært at tilføjet emnet afgørende nyt.

Hvis man tror, at Barth giver nogen dybere indsigt heri, som ikke mere eller mindre er tilgået opmærksomme læsere, bliver man skuffet. Det er yderst begrænset, hvad den norske antropolog kan bidrage med. Men det vel værd at vide, at pashtunerne ikke rigtig hører hjemme i byerne, at man dér nu om dage taler et persisk påvirket sprog kaldet dari, at turkmenerne og usbekerne, som tyrkisk beslægtede sprog hører hjemme nordpå, og at der i vest, nord og øst er tadsjiker. De fleste af disse taler dari.

Vigtig er det at forstå, at pashtunerne er samlet i stammer eller familieklaner, baseret på afstamning på fædrene side. Jordan nedarves i mandlig linje og kan oftest ikke sælges. I stammeområderne langs grænsen mellem Afghanistan og Pakistan tæller alene stammetilhørsforholdene. Det overrasker ikke, at sådanne 'statsløse' samfund ikke har nogen sociale institutioner. Klanerne opbygger alliancer med hinanden. Hvis nogen truer dig, går du til vedkommendes rivaler og fjender og prøver at mobilisere dem på din side i konflikten. Disse skiftende magtstrukturer er efter Barths mening hovedforklaringen på, at Taleban i Afghanistan ikke lader sig eliminere af NATO-styrkerne.

Det vedvarende oprør får stadig tilføjet nye lokale krigere, som vælger at skifte alliance for at styrke sig mod lokale fætre og rivaler. Der hersker nærmest en anarkistisk verden, anfører forfatteren. Uden at han dog kommer med konkrete beretninger endsige giver en "opskrift" på hvordan der tilvejebringes rolige tilstande. Men det begyndte for alvor at gå skævt, da kommunisterne i opgøret efter kongedømmet faldt kom til magten i 1978. De rykkede nemlig ved den fundamentale kønsopdeling og indførte tilmed, at drenge og piger kunne gå i de samme skoler. Denne kønnes ligestilling, som også støttedes af den intervenerende Sovjetunion, faldt mange konservativt indstillede folk for brystet.

Sådan set forklarer Barth ikke hvorfor de reformkræfter, der også i vidt omfang fandtes blandt pashtunerne, *ikke* havde held til at føre Afghanistan ind i det 20. århundrede. Den prominente "gæst", Osama bin Laden, som Afghanistan husede i slutningen af 1980'erne, kan tænkes at have haft en vis indflydelse på de grupper af talebaner (egentlig "koranskole-elever"), som var blevet dannet af islamiske ledere i kampen mod de kommunistiske modernister og russerne. Det er dog ikke noget Barth véd noget om, kun en kvalificeret hypotese.

Talebans fortsatte krigeriske adfærd over for udenlandske hjælpeorganisationer gjorde disses arbejde yderst vanskeligt, ikke mindst da Taleban også begyndte groft at genere udenlandske

kvinder, der ikke var tilslørede eller overholdt de for dem utålelige bånd, de fanatiske islamister lagde på dem. Men at de lokale magtherrer forskellige steder i Afghanistan ustandselig skifter side, hvorved Taleban også af og til tilføjes nye proselytter, kan ikke andet end vanskeliggøre de udenlandske soldaters forsøg på at skabe en rolig enhedsstat.

Ud over en kortfattet hentydning til opiumsdyrkningen giver forfatteren ikke nogen forklaring på, hvordan talebanerne skaffer sig penge til våben og i det hele taget aflønner sine styrker. Men som følge af det fragmenterede samfund er det ikke muligt for præsident Hamid Karzai rigtig at styrke staten og friholde den for udbredt korrupsion. Det er farligt for ham at fare for voldsomt frem mod personer eller klaner, af hvis støtte han er eller kan blive afhængig. Som Barth skriver, kunne han, hvis han skulle kontrollere eller straffe alle syndere, risikere at miste nødvendig støtte.

En letlæst lille bog, som man altså ikke bliver meget klogere af.

Forsøg på brobygning mellem jura og kultur

Om ret og kultur, 213 sider, red. af Ole Bruun Nielsen & Karin Hilmer Pedersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Om rettens tilgængelighed, 202 sider, red. af Per Andersen, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Udvikling af retssystemer ud over verden opfattes i moderne tid som et middel til at skabe udvikling i fattigere lande, samtidig med at den alt for hyppige korrupsion neddæmpes, og deres forvaltningsapparater gøres mere effektive. Og da kommunismens sammenbrud i Europa omkring 1990 ophævede *bipolartiteten*, altså dette at vi havde to 'værdisystemer', Vest og Øst, kom der voldsomt skred i, hvad man kunne kalde *eksport* af vestlig, privatkapitalistisk funderet samfundskultur, herunder af retssystemer og retsregler. Det er om denne retskultur, at den førstnævnte bog, *Om ret og kultur*, handler.

I alt syv eksperter, de fleste jurister, fører læseren ind i den retssociologiske sfære, afdækker nogle retsvidenskabelige opgør og forklarer, hvordan man egentlig håndterer den intereuropæiske menneskeretsbeskyttelse i tider, hvor synet på mange samfundsfænomener ændrer sig hurtigt. I et historisk tilbageblik hører vi, at dette med at se strengt eller mildt på et problem eller en tvist, der skulle løses, har rødder tilbage til romerretten, hvor man ligefrem havde et udtryk *Summum jus, summa injuria*, dvs. "den højeste ret er den højeste uretfærdighed". Hermed sigtedes til, at en person, en rettighedsindehaver, undertiden kom i en situation, hvorved han opnåede en fordel for sig selv eller en anden, som ikke var tilsigtet med loven.

Inden for de sidste 150 år er befattelsen med hvad man har kaldt *'retstmisbrugslæren'* kraftigt udviklet i forskellige lande. Man kunne tilføje, at *'magtmisbrugslæren'* er omgivet af nok så megen opmærksomhed, ofte under navn af korruption, men at dette sidste emne i virkeligheden drejer sig om mange andre former for staters og regeringers misbrug af magten – dybest set fremelsket og næret af de enorme indkomstforskelle mellem de rige og de fattige lande.

For at det ikke skal være lærd teori det hele, er medtaget et kapitel om noget konkret, nemlig Tjekkiets omstilling til demokratisk retsstat. I vor tid er det ofte EU, som kan spille en slags "overdommer" ved bedømmelsen af et lands demokratisering, og ikke mindst om denne er foregået i et blot nogenlunde antageligt tempo. Hvad angår Tjekket udtalte EU-kommissionen i 1999 en skarp kritik, fordi reformen af det tjekiske retssystem gik alt for langsomt. Det hed sig, at der var brug for 2-3000 flere dommere til at realisere regime-skiftet. I betragtning af at just Tjekko-slovakiet var det eneste af de kommunistiske satellitlande, der før 2. Verdenskrig havde en demokratisk statsorden, bekræfter dette desværre en generel pessimisme, man må have vedrørende en hvilken som helst stats transformering til retsstat.

Hvad angår menneskerettighederne, så er disse ifølge bogen ofte præget af en konfrontation af en konservativ retskultur i de enkelte lande over for en mere

dynamisk, internationalt præget kultur – den, der udgår fra Strasbourg. Det spændende er her, at sådan noget som *Strasbourg-domstolen*, der vogter over den europæiske menneskerettighedskonvention af 1950, generelt er langt mindre tilbageholdende med at tilside-sætte lovgivningen i et enkelt land, dvs. statuere menneskeretsbrud, end fx den danske Højesteret.

Som bogen uhyre træffende konstaterer, så lægger denne domstol megen vægt på 'det informative indhold' i sine afgørelser, altså det, der i retssproget kaldes *præmisses*. "Når man er vokset op i et dansk domstolssystem, som ikke rutter med begrundelserne, er denne forskel i 'begrundelseskulturen' meget iøjnefaldende", hedder det. Det er også med, at domstolen på det nærmeste har "opfundet" nogle nye rettigheder, særlig måske det (som denne anmelder i al ydmyghed også tidligere har påpeget), at staterne har nogle positive forpligtelser altså til at opfylde, ja *udfylde* på basis af de eksisterende bestemmelser i den europæiske menneskerettighedskonvention. Dvs. at staterne ikke kun skal undlade direkte at forgribe sig på menneskerettighederne.

Det er just ved dette *udvidede beskyttelsesområde* for menneskerettighederne, at der i den offentlige debat har rejst sig kritiske røster om domstolens 'utidige kritiske' indblanding i politiske beslutninger. Men det er fordi menneskeretskonventionerne (herunder også FN's) er præget af generelle udtryk i form af vage begreber, som så må gøres til gen-

stand for en løbende fortolkning, som ændrer sig markant fra årti til årti. - Der er både megen spændende teori og praksis at hente i "Om ret og kultur", god og solid viden for enhver, der vil supplere viden om den politiske udvikling med begreber og fænomener fra den retslige sfære.

Den anden bog *Om rettens tilgængelighed*, er ligesom den første forfattet af en gruppe jurister fra Århus Universitet, nogle af dem bidrager til begge bøger. Hensigten er her at skildre hvordan retterne fungerer, hvordan borgerne kommer i kontakt med dem, og at diskutere sådan noget som mægling i stedet for dom til løsning af visse retskonflikter. Mærkelig nok medtager bogen ikke noget om retsafgørelses (dommes) tilgængelighed, altså hvordan man får viden om en bestemt dom, der måtte interessere én.

Denne bog forekommer mig mere teoretisk end den foregående. Vi hører om udviklingen fra rettens brug af mundtlighed til skriftlighed i retshistoriens lange stræk garneret med dybsindige historiske betragtninger. Men vi hører ikke noget om overgangen til mundtlighed, altså kravet om afsigelse af domme ved en mundtlig, offentlig retshandling, i nyere tid og den påfølgende vanskelighed for interesserede i at få en udskrift af dommen. Som sådan henvender denne bog sig ganske overvejende til personer med særlig interesse for retsfilosofiske og retstekniske enkeltheder.

2. Verdenskrigs lange skygger: Skæbner og efterslæt

Mark Ryan: *Bag fjendens linjer*, 365 sider, Lindhardt & Ringhof

Sven Arvid Birkeland: *I krigens kølvand*, 525 sider, Gyldendal

Den tyske besættelse af Danmark 1940-45 er bestandig i den danske nations "baghoved". Det er pudsigt nok en britisk journalist, Mark Ryan, der her portrætterer en uforfærdet, ja ofte dumdrigtig dansk modstandsmand og agent *Thomas Sneum*, som døde i en alder af 89 år i 2007. - Den danske læge Sven Arvid Birkeland har i sin bog samlet en lang række informationer om genbegravelser af henrettede eller afdøde danskere i Tyskland, om mindesmærker og om danskere i allieret tjeneste under krigen. Et væld af krigens relativt upåagtede følgevirkninger, som sådan set må optræde efter alle krige, men som kun velfungerende samfund har overskud til at tage sig af.

Den unge pilot Thomas Sneum tog afsked med det unge danske flyvevåben i protest mod kapitulationen 9. april 1940, men opsporede selv et fly, som stod i en lade på Fyn. Og det gav ham blod på tanden i retning af en selvstændig indsats. Sammen med en kammerat fløj han i 1941 til England under omstændigheder, som nærmest ingen troede på. De to danskere blev derfor i første omgang af briterne mistænkt for at være tyske agenter. Sneum

havde imidlertid nogle interessante oplysninger om tyskernes radar på Fanø med. Men drømmen om at træde ind i Royal Air Force måtte han skrinlægge.

Den britiske efterretningstjeneste ville have ham tilbage til Danmark, hvorfra han så pr. radio kunne sende briterne værdifulde oplysninger om tyskerne her i landet. Mange af Sneums eventyrlige forehavender har nok været kendt af danske historikere og andre med dyb interesse for besættelsestiden, men ingen har før denne bog givet en samlet beskrivelse af hans helt igennem eventyrlige liv – her i det væsentlige gengivet på basis af samtaler, den britiske journalist havde med ham i Sneums hjem i Zürich. Sneum levede under krigen illegalt i Danmark, dvs. en del af tiden endog uden sin unge kones vidende.

Han udviklede sig til én af 2. verdenskrigs vigtigste spioner, som endda kom så tæt på den tyske besættelsesmagts repræsentanter (soldater), at han blev mistænkt for at være dobbeltagent. Han kastede sig ud i mange dristige aktioner, han var ærekær og kom også på kant med flere af sine egne. Hans betydelige evner som kvindeforfører fremhæves gang på gang i bogen, uden at spektakulære detaljer underbygger det – dette og ganske meget andet af hans flotte bedrifter synes i meget vidt omfang alene at hvile på hans egen fortælling til journalisten. Bortset herfra er der ingen tvivl om at Sneum – og med han en tapper lille skare – var med til at kaste glans over den danske mod-

standskamp, men meget af hvad de udrettede var så hemmeligt, at det først blev gravet frem uendelig længe efter krigen.

Sneums meriter kan læses akkurat som en roman, den har direkte tale, er velskrevet og generelt spændende at læse. Bogen afdækker også nogle af de kontroverser, der eksisterede mellem forskellige engelske efterretningsorganisationer. Den bekræfter, at de meget handlingsmættede år ikke gik sporphøst hen over en del af aktørerne – der måtte betales på privatfronten. – Sven Arvid Birkelands bog, der følger efter hans fremragende "*Taget af tyskerne*" (tidl. anmeldt i *FN-forbundets Nyhedsbrev*), dækker et bredere felt af en krigs mange triste eftervirkninger – her altså for danskere som ofre på den ene eller anden måde i 2. Verdenskrig. Den viser, at en krig på sin vis *aldrig* bliver helt afsluttet.

Efter 35 års virke som læge i den danske hospitalsverden har Birkeland – med base hos Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre (RCT) – sat sig for at dokumentere og på basis af mængder af interviews af overlevende at berette om "krigens lange bitre kølvandsstrib", om man så må sige. Fundet af nogle gamle pakker med dokumenter på et offentligt arkiv sporede forfatteren ind på et emne, der vist for de fleste i dag er ukendt: *Genbegravelser*. Birkeland har med en enestående tålmodighed og vedholdenhed her beskrevet det store arbejde, der efter 1945 blev udfoldet for at få opsporet begra-

velsespladser for faldne modstandsfolk og danskere henrettet eller døde i tyske koncentrationslejre.

Han har minutiøst gengivet mængder af korrespondance mellem myndigheder og private om disse emner, og undertiden så grundigt, at det er blevet lidt af tålmodighedsprøve for læseren. Med al ære og respekt har han nok taget lovlig meget med. Det er et vældigt personregister, der her oprulles og kun undtagelsesvis - af naturlige grunde fordi så mange år er gået - om mennesker, der stadig er i live.

Man finder såmænd også hovedpersonen i ovennævnte bog *Thomas Sneum*, som Birkeland nåede at interviewe inden han døde. Denne bog dokumenterer hvor megen lidelse, hvor meget afsavn, en krig forvolder, om sorg, bitterhed og bataljer om begravelsessteder, om mindstene om helte og forrædere - og ikke mindst de familier til modstandsfolk, bødler eller håndlangere, der måtte lide i mange år efter. Vi må være Birkeland megen tak skyldig for denne store indsats.

En kvinde i bukser på barrikaderne

Lubna Ahmad al-Hussein: *40 piskeslag*, 191 sider, Gads forlag

Den offentlige moral er et vidt begreb og nærmest udefinerligt, hvis vi skal tage det på verdensplan. Blandt de muslimske lande har råderummet for 'det religiøse politi' eller særlige 'mo-

ralpatruljer' vist sig meget stort, samtidig med at domstolene ikke dømmer efter særlig klare retsregler. Den sudanske kvindelige journalist *Lubna Ahmad al-Hussein* blev verdenskendt i 2009, fordi hun protesterede højlydt, da hun anholdtes for at bære bukser. Og nu har vi hele forløbet i bogform, oversat fra den franske originaludgave "*40 coups de fouet pour un pantalon*".

Hun blev 'taget' på en restaurant sammen med 14 andre lige så "uanstændigt" påklædte kvinder, og i dag er hun blevet symbol på moderne, kæmpende kvinder, der ikke vil finde sig i et mandsdomineret samfunds forældede og vilkårlige undertrykkelse. Hun falder i klasse med somalieren *Ayaan Hirsi Ali*, bangladesheren *Taslina Nasreen* og andre modige kvinder, der ikke vil kues og ikke vil tie. Lubna slap for pisk, men måtte en tur i fængsel og idømtes en bøde på 200 \$.

Selv om sudanske kvinders problemer med påklædningen i det offentlige rum er betydelige - "Sudanerne er besat af påklædning", som forfatteren skriver - forekommer det mig dog voldsomt at skrive en hel bog, der meget deltaljeret beskriver dette "buksedrama".

Den veluddannede forfatter kunne formentlig uden større besvær have medtaget større bidder af det rigoristiske sudanske samfundsliv, således om det i dag praktiseres under Omar al-Bashirs diktatur.

Men iflg. hende bliver 43.000 sudanske kvinder årligt anholdt for at krænke

”den offentlige moral”, ofte uden at vide hvad det er de egentlig har gjort forkert, for de færreste får nogen advokat idet tvivlen synes ikke at komme den sigtede til gode. Og det er selvkært slemt nok. Denne hendes første bog er i øvrigt lanceret internationalt ved hjælp af den libanesiske-franske kvindelige journalist Djénane Kareth Tager.

Lubna arbejdede oprindeligt som dagbladsjournalist i Khartoum, men måtte opgive dette, da hun var for kritisk i sin holdning til alverdens fænomener, der betragtedes som ”følsomme”. I stedet blev hun ansat under FN i sit hjemland. Som ung enke og med en forstående familie blev hun i forbindelse med ”bukseepisoden” ikke udsat for fordømmelse eller sågar udstødelse, sådan som det går mange sudanske kvinder, der uafvidende kommer i fedtefadet.

Det ligger i hvad man kunne kalde den muslimske kultur, at djævelen er usynligt til stede, når en mand og kvinde, der ikke er gift eller i nær familie, er sammen. Heraf sluttes, som hun skriver, at kun uanstændige kvinder taler med en fremmed mand uden at have en anstandsdame med. Kvinder anholdes hvor som helst på spinkle, ofte nærmest frit opfundne påskud – fx kan en kvinde, der kommer ud fra en kontorbygning efter endt arbejdstid, helt legalt anholdes, politiet behøver ikke redegøre nærmere for grunden.

Disse kvinder bliver kørt til et hospital, hvor en læge undersøger, om hun er

jomfru. Er det tilfældet, bliver hun løsladt, med mindre altså hun er set sammen med en mand. Er hun ikke jomfru, skal hun fremvise vielsesattest for at blive sat fri. Mens hendes familie finder denne attest frem, bringes hun til en politistation. Mangler vielsesattesten, bliver hun på det nærmeste betragtet som prostitueret, får måske flere hundrede piskeslag, en bøde og flere måneders fængsel. Der er masser af groteske og sørgelige historier om kvinder, der ikke kan komme til at studere på grund af episoder i forbindelse med deres slør, fordi de går i bukser eller andre småting, som i store dele af verden er en privatsag.

Hvad Lubna skriver i sin bog har beklageligt få i den muslimske verdens forstået: At religion er forholdet mellem mennesket og dets Gud – hvad en tredjepart ikke skal blande sig i. Hun citerer såmænd den sydsudanske, nu afdøde oprørsleder John Garang for, at ”staten ikke kan have en religion”, kun det enkelte menneske. Han var for resten kristen! Hun har vist Sudans magthavere, at de ikke kan forblive i fortiden, at magtvilkårlighed må vige.

Hun har vist stort personligt mod – det stråler ud af hver linje i bogen, som hun har fået bistand til af Djénane Kareth Tager. Hun undgår ikke lige at komme ind på præsidentens ansvar for deportationer, voldtægter, mord og andre forbrydelser mod menneskeheden (min fremhævelse) i *Darfur*, og hun refererer adskillige sager fra Sudan i øvrigt, hvor enkeltpersoner er blevet dømt eller

groft forulempet af politiet eller andre myndigheder bl.a. for at fotografere eller af andre årsager, uden at der forelå noget klart forbud på forhånd.

Det samfund, hun skildrer, er gennemsyret af mistænksomhed særlig over for kvinder, lyst til afstraffelse og total lem-fældighed på retssikkerhedsområdet. Ikke nogen dårlig idé af Lubna at lade trykke flere hundrede informative kort, da hun blev tilsagt af en domstol for at have krænket den sudanske straffelovs § 152 om krænkelse af den offentlige moral. Opfordringen til modtagerne gik på at møde op i retten. Personlig gik hun rundt bl.a. til avisredaktionerne om denne sag. Den gav så genlyd over alt i verden. Hvad hun laver i dag fortæller bogen ikke noget om. Men hun har for længst forladt Sudan og bor nu i Paris.

*

P.s. Anmelderen havde i marts lejlighed til at møde og tale med Lubna Ahmed al-Hussein, da hun besøgte København i forbindelse med udgivelse af den danske udgave. Bogen er nu oversat til ti sprog og udkommer også på arabisk - i Algeriet. Hun har planer om flere bøger og forestiller sig ikke nogen fremtidig tilværelse i Sudan.

"Det er utænkeligt, bl.a. fordi jeg også i bogen kommer ind på Darfur", siger hun. Kendskabet til hvad der sker i Darfur-provinsen er i øvrigt begrænset i befolkningen, hvoraf i omegnen af en tredjedel er analfabeter. "Afhængigheden af fjernsyn og radio, der er stats-

kontrolleret, er meget stort, og her hører man intet om fx Den Internationale Straffedomstols anklage mod præsidenten for forbrydelser mod menneskeheden. Redaktørerne er blevet truet med amputationer og henrettelse, hvis det sker", forklarer hun.

Hvad der i videre forstand optager hende lige nu er alle de straffe, der vilkårligt rammer især Sudans kvinder. "Henvisningerne til religionen, til Islam, duer ikke, for her står ikke noget om piskning for 'uanstændig påklædning'". Når der tilsyneladende ikke har været andre sudanske kvinder, der har protesteret mod den barbariske behandling af politi og domstole, skyldes det trusler mod dem om at få helt op til 200 piskeslag alene for at protestere", fortæller hun.

"Desværre er det sådan, at megen informationsvirksomhed i den arabiske verden som helhed trives med myter, løgne og fordrejelser. F.eks. véd jeg, at den egyptiske befolkning er blevet bildt ind, at darfurerne er kristne - underforstået de er ikke nogle af "vore" (altså muslimer) og derfor naturlige fjender". - Den libanesisk-franske journalist Djénane Kareth Tager var ved hendes side i København og fungerer i det hele taget som hendes arabiske tolk. Hun, tidligere medarbejder ved bl.a. *Le Monde*, var den første til at bringe et tv-interview med Lubna.